

PARLAMENTNÍ
INSTITUT

VYBRANÁ TÉMATA

24/2011

Makedonie - volby 2011

Mgr. Štěpán Pecháček, Ph.D.

Bc. Kamila Moučková

listopad 2011

POSLANECKÁ
SNĚMOVNA
PARLAMENTU
ČESKÉ REPUBLIKY

Obsah

Politický systém	2
Pravomoci parlamentu.....	2
Vláda	3
Prezident.....	3
Stranický systém	4
Relevantní parlamentní politické subjekty	4
Předčasné volby červen 2011	5
Výsledky voleb.....	6

Politický systém

Politický systém Bývalé jugoslávské republiky Makedonie - FYROM (dále Makedonie) je založen na principech parlamentní demokracie. V politickém systému je silně reflektován národnostní princip. Článek 62 makedonské ústavy stanoví, že Shromáždění republiky Makedonie, tedy parlament, je složeno ze 120 až 140 členů¹.

Poslanci jsou voleni na funkční období 4 let. 120 poslanců je voleno v šesti vícemandátových obvodech (vždy po dvaceti poslancích), tři jsou voleni ve třech zahraničních volebních obvodech - (1) Evropa a Afrika, (2) Amerika, (3) Austrálie a Asie. Pro vícemandátové obvody se používá volební systém d'Hondtova dělitele. V Makedonii se nevyužívá volební klauzule na celostátní úrovni, pro postup do skrutinia je však pro stranu třeba získat nejméně tolik hlasů, kolik představují dvě procenta z registrovaných voličů v daném obvodu. Tři poslanci voleni v zahraničních volebních obvodech jsou voleni pomocí systému relativní většiny (vítěz bere vše). Náhradníci nastupují buď podle pořadí na kandidátní listině (vícemandátové obvody) nebo na základě doplňujících voleb (volební obvody v zahraničí).

Tento volební systém byl využit poprvé pro volby v letošním roce. K volební reformě přistoupila Makedonie na základě doporučení OBSE a Benátské komise Rady Evropy. v předchozím období byl volební systém odlišný. Šlo o kombinovaný volební systém. 85 poslanců bylo voleno pomocí většinového a 35 pomocí poměrného systému. V zahraničních obvodech se nevolilo.

Pro většinovou volbu bylo území státu rozděleno do 85 jednomandátových obvodů. Pro volbu byl využíván modifikovaný systém absolutní většiny, což znamená, že byl zvolen kandidát, který v daném volebním obvodu získal většinu z platných odevzdaných hlasů. Oproti klasickému systému absolutní většiny zde však byla podmínka, že počet hlasů, které takovýto kandidát získal, nesměl být nižší než 1/3 celkového počtu voličů registrovaných v obvodu a zapsaných ve registru voličů. Pro poměrnou volbu tvořilo celé území státu jeden volební obvod. Pro přidělování mandátů se používá klasická d'Hondtova metoda a byla využívána 5% volební klauzule.

Pravomoci parlamentu

Článek 68 makedonské ústavy stanoví základní pravomoci parlamentu. Podle tohoto článku je parlament ústavodárcem a výhradním zákonodárcem. Kromě toho poskytuje parlament, narozdíl např. od České republiky, platný výklad přijatých zákonů. Zajímavou pravomocí, která také není pro parlamenty obvyklá, je schvalování územního plánu. Parlament dále

¹ <http://www.sobranie.mk/en/default-en.asp?ItemID=9F7452BF44EE814B8DB897C1858B71FF>

Současný parlament má 123 členů.

rozhoduje o vstupu Makedonie do svazku s jinými státy, tato pravomoc je významná s ohledem na vstup případný vstup do Evropské unie.

Legislativní iniciativu mají podle čl. 71 ústavy členové parlamentu, vláda nebo nejméně 10 000 voličů.

Na základě čl. 73 ústavy vyhláší parlament referendum. Pro vyhlášení referenda musí hlasovat absolutní většina všech poslanců. Parlament je povinen vyhlásit referendum v případě, že podnět k jeho vypsání podalo nejméně 150 000 voličů.

Vláda

Na základě čl. 68 ústavy parlament volí vládu. Předseda a členové vlády nesmí být členy parlamentu. Členové vlády však mají (obdobně jako poslanci) imunitu. O záležitostech imunitu členů vlády rozhoduje vláda.

Prezident republiky musí podle čl. 90 ústavy do deseti dnů po ustavení parlamentu pověřit člena strany nebo stran, které mají v parlamentu většinu, sestavením vlády. Tato osoba musí do dvaceti dnů předstoupit před parlament s návrhem na složení vlády s programovým prohlášením. Na základě programového prohlášení a návrhu personálního složení volí poslanci vládu. Pro vládu musí hlasovat většina všech poslanců.

Prezident

Prezident republiky je podle čl. 80 volen přímo systémem absolutní většiny na volební období pěti let, a to nejvíce na dvě volební období. Kandidát na prezidenta musí být starší čtyřiceti let, musí být občanem Makedonie a musí po dobu nejméně deseti let pobývat na jejím území. Kandidáta na prezidenta může navrhnout nejméně třicet poslanců nebo deset tisíc voličů. Funkce prezidenta republiky je spíše formální, především zastupuje stát navenek, jmenuje velvyslance, soudce, etc. Podle čl. 85 ústavy musí prezident nejméně jednou za rok vystoupit před parlamentem se zprávou o své činnosti. Prezident musí s touto zprávou vystoupit povinně, pokud ho k tomu parlament vyzve. Čl. 87 ústavy stanoví, že prezident je odpovědný za činy neslučitelné s ústavou. Vyšetřování prezidenta v souvislosti s protiústavním jednáním iniciuje parlament na základě usnesení, které musí být schváleno nejméně 2/3 většinou všech poslanců. Na základě usnesení parlamentu rozhoduje ústavní soud o odvolání prezidenta z funkce. Ústavní soud rozhoduje také 2/3 většinou všech soudců (soud se skládá z devíti soudců).

Politický vývoj v Makedonii je po dlouhou dobu ovlivňován silným meziethnickým napětím mezi etnickými Slovany a ostatními etniky:

- Makedonci 64,2 % (1 297 981)
- Albánci 25,2 % (509 083)
- Turci 3,9 % (77 959)
- Rómové 2,7 % (53 879)
- Srbové 1,8 % (35 939)
- Ostatní (Vlaši, Bulhaři, ...) 2,2 % /Vlaši - 9 695

Národnostnímu složení odpovídá i struktura náboženského složení:

- 67 % pravoslavné
- 30 % islám
- 0,5 % římskokatolické
- 2,5 % ostatní

V roce 2001 prošla Makedonie mezinárodním zbrojeným konfliktem. Jeho důsledkem bylo přijetí Rámcové dohody z Ochridu, která definuje vztahy mezi slovanskou většinou a neslovanskou (především albánskou) menšinou. Na základě této dohody byla provedena decentralizace státní správy, ve které má albánská menšina garantováno přiměřené zastoupení. Ochridská dohoda ovlivňuje i jednání parlamentu, konkrétně legislativní proces, protože zákony týkající se oblasti kultury, náboženského vyznání, jazyka a školství v parlamentu musí být schváleny nadpoloviční většinou poslanců, kteří nepatří ke slovanské většině. K příslušnosti k neslovanské menšině stačí osobní prohlášení poslance. Vztah k jednotlivých etnických skupin k dohodě charakterizuje jejich reakce na desetileté výročí jejího podpisu. Slovanská většina tuto událost povětšinou bojkotovala.

Etnické rozdělení se projevuje i v organizaci politických stran, které jsou zakládány na etnickém základě.

V říjnu 2011 byla zveřejněna hodnotící zpráva Evropské komise o pokroku v přístupu Makedonie k EU. Makedonie je hodnocena spíše negativně: „hlavní výzvy zůstávají“. Mezi ty patří vztahy mezi makedonskými Albánci a Makedonci, ale také nezávislost médií a soudnictví a boj s korupcí. Zpráva se také vyjadřuje ke sporu o název „Republika Makedonie“, kvůli kterému Řecko Makedonii dlouhodobě brání v integraci do západních struktur (EU, ale i NATO). Pokroku v této oblasti dosud nebylo dosaženo.

Stranický systém

Stranický systém Makedonie je, jak již bylo uvedeno, do značné míry ovlivněn národnostní, i náboženskou, heterogenitou země. Významnou menšinu tvoří etničtí Albánci. Tato národnostní nejednotnost způsobuje i štěpné linie v rámci politického spektra. Kromě národnostního aspektu však makedonský stranický systém formuje také existence postkomunistických nebo etnonacionalistických stran. Stabilně v parlamentu zasedá 5 – 10 politických stran, velký počet parlamentních subjektů do velké míry způsobuje zmíněná neexistence uzavírací klauzule.

Relevantní parlamentní politické subjekty

Vnitromakedonská revoluční organizace – Demokratická strana makedonské národní jednoty (VMRO-DPMNE)

Jedná se o pravicovou konzervativní politickou stranu, která vznikla v roce 1990. Při svém zrodu se vymezila jako ostře antikomunistická, ale také protialbánská a nacionalistická.² Tato politická strana tradičně soupeří o volební prvenství s druhou nejsilnější stranou politického spektra Sociálně-demokratickým svazem Makedonie. VMRO-DPMNE získala volební vítězství v roce 2006 a poté i v předčasných volbách v roce 2008. Volby v roce 2008 však provázely nepokoje a násilnosti hlavně v oblastech, kde se soustřeďuje albánská menšina. Údajně tehdy vládní VMRO-DPMNE vyvolala předčasné volby, aby posílila více svou pozici, což se jí povedlo, její volební zisk byl 48 % hlasů (2/3 křesel v parlamentu).³

Sociálně-demokratický svaz Makedonie (SDSM)

2 ROSŮLEK, Přemysl. Komparace politických systémů: Nové demokracie střední a východní Evropy. 1. Praha : Oeconomica, 2008. Makedonie: Po demontáži národního státu Makedonců, s. 348-349. ISBN 978-80-245-1388-1.

3 Neklidné volby v Makedonii vyhrála vláda, opozice porážku uznala. iDnes.cz [online]. 2.6.2008, 1, [cit. 2011-11-23]. Dostupný z WWW: <http://zpravy.idnes.cz/neklidne-volby-v-makedonii-vyhrala-vlada-opozice-porazku-uznala-px0/zahranicni.aspx?c=A080602_073432_zahranicni_jw>.

Tato socialistická strana vznikla odštěpením z původní makedonské komunistické strany (SPM). Dnes představuje etablovaný politický subjekt, který tvoří hlavní protipól a volebního konkurenta VMRO-DPMNE. V letech 1992 – 1998 tvořila s dalšími menšími stranami vládní koalici. Na pozici vládního koaličního lídra se vrátila v roce 2002, kdy vyhrála volby ziskem 40 % hlasů. Od roku 2006 se jí však znovu nepodařilo zasednout ve vládě.⁴

Albánské politické subjekty:

Demokratická strana Albánců (DPA)

Toto albánské politické uskupení vzniklo v roce 1997 na základě sloučení dvou etnických albánských stran.

DPA byla součástí vládní koalice od roku 1998, kdy byla vládní lídrem VMRO-DPMNE. V roce 2000 však z koalice vystoupila, ale znovu se do ní vrátila v květnu 2001, kdy byla ustanovena „celonárodní“ vláda složená ze všech relevantních politických stran (v roce 2001 se Makedonie ocitla na pokraji občanské války, protože zuřily násilné nepokoje v oblasti obývané etnickými Albánci, konflikt zažehnal až zásah mezinárodního společenství). DPA byla znovu součástí koalice od roku 2006, ale po dvou letech opět z vlády demonstrativně odešla. Tehdejší premiér Nikola Gruevski (VMRO-DPMNE) totiž odmítl splnit albánské národní požadavky na větší zastoupení Albánců v úřadech, oficiálního zavedení dvojjazyčnosti země nebo používání vlajky sousední Albánie.⁵

Demokratická unie pro integraci (DUI)

Jedná se v současnosti o nejvýznamnější albánskou politickou stranu a třetí nejvlivnější v celém politickém spektru. Vznikla před parlamentními volbami v roce 2002. Její ideový zakladatel, Ali Ahmeti, stál v čele albánských ozbrojených operací během nepokojů v roce 2001. V roce 2006 ji vládní koalice odmítla přizvat do vlády, ačkoliv byla tou dobou již nejsilnější politickou stranou zastupující zájmy albánské menšiny.⁶ DUI se stala členem vládní koalice od roku 2008, v níž vládla spolu s VMRO-DPMNE a dalšími menšími stranami.⁷

V makedonském stranickém systému dále existuje velké množství menších středových stran, které doposud tvořily tradiční vládní spojence buď VMRO-DPMNE nebo levicové SDSM. Například pravo-středový vládní koaliční blok se před konáním předčasných voleb v roce 2008 skládal ze sedmi politických stran.

Předčasné volby červen 2011

5. června roku 2011 proběhly v Makedonii předčasné parlamentní volby. Příčinou těchto předčasných voleb byla roztržka mezi dvěma hlavními politickými subjekty, vládoucí VMRO-DPMNE a opoziční SDSM. Již v lednu začali opoziční poslanci bojkotovat práci parlamentu. Vládě, která měla zajištěnou většinu, však trvalo několik měsíců, než se s opozicí

4 ROSŮLEK, Přemysl. Komparace politických systémů: Nové demokracie střední a východní Evropy. 1. Praha : Oeconomica, 2008. Makedonie: Po demontáži národního státu Makedonců, s. 348-349. ISBN 978-80-245-1388-1.

5 12.kontingent AČR [online]. 1.6.2008 [cit. 2011-11-25]. Makedonie je v krizi, předčasné volby v albánských oblastech zastaveny. Dostupné z WWW: <http://www.12kfor.army.cz/balkan_news/html/news_082.html>.

6 ROSŮLEK, Přemysl. Komparace politických systémů: Nové demokracie střední a východní Evropy. 1. Praha : Oeconomica, 2008. Makedonie: Po demontáži národního státu Makedonců, s. 348-349. ISBN 978-80-245-1388-1.

7 GAZDA, Adam. Předčasné parlamentní volby v Makedonii aneb pokračování staronové vlády [online]. E-polis.cz, 5. srpen 2011. [cit. 2011-11-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/komparace/645-predcasne-parlamentni-volby-v-makedonii-aneb-pokracovani-staronove-vlady.html>>. ISSN 1801-1438.

dohodla na novém termínu voleb. Nespokojenost opozičních zákonodárců vyvolalo soudní rozhodnutí zmrazit soukromé účty soukromé televizní stanici a třem tištěným médiím kvůli jejich kritice vládnoucí koalice.⁸

Volební kampaň VMRO-DPMNE kladla důraz na dosavadní úspěchy vládní politiky jako zvýšení mezd a penzí či nesnižování stavu státních úředníků během ekonomické krize. Do budoucna pak slibovala snižování DPH na turistické služby, některých celních sazeb a daní pro menší firmy. SDSM se zaměřila na kritiku vládní koalice a poukazovala například na zdlouhavá jednání s EU a NATO. Mezi ekonomické priority pak řadila tvorbu nových pracovních míst, snižování daní pro sociálně slabší vrstvy, zvyšování školních stipendií nebo stanovení minimální mzdy (v přepočtu na cca 150 eur). Předvolební rétorika albánských stran se obracela především na prosazování zesílených národních požadavků. Důraz však kladly rovněž na ekonomická témata, a to na posílení pracovních míst a investic ve většinově albánských oblastech. Jak makedonské, tak albánské strany se shodovaly na nutnosti urychlení přístupových jednání s EU i NATO.⁹

Výsledky voleb

Vítězství ve volbách obhájila dosavadní vládní strana **VMRO-DPMNE** premiéra Nikoly Gruevského, která získala **39 % hlasů**, což znamená 56 mandátů z celkových 123. Druhá skončila opoziční **SDSM** s **32 % hlasů**, což ji zaručilo 42 mandátů. Opozice po posledních volbách oproti minulému období značně posílila, neboť před volbami disponovala opoziční koalice vedená SDSM 27 poslanci, přičemž samotná SDSM měla jen 18 křesel. Třetí se umístila albánská **DUI** se ziskem **10,2 % hlasů**, v přepočtu na mandáty má tedy 15 poslanců. Volební výsledky zaručily vstup do parlamentu ještě dalším dvěma menším albánským stranám: **DPA (5,9 % hlasů, 8 poslanců)** a **Strana národního demokratického obrození (2 poslanci)**. Jiné menší středové strany se do parlamentu v těchto volbách nedostaly.¹⁰

Po volbách byla sestavena **staronová koaliční vláda**, ve které zasedá **VMRO-DPMNE společně s DUI**.

Na průběh voleb dohlíželo několik domácích i zahraničních organizací. Jak OBSE, tak delegace Evropské unie hodnotily průběh voleb poměrně kladně. EU označila volby za transparentní, soutěživé a dobře připravené.¹¹ Přesto byly shledány i některé nedostatky, které se týkaly například nátlaku na státní zaměstnance, aby podpořili vládnoucí koalici. Nerovný přístup k politickým stranám byl zaznamenán také v případě státní televize, která zvýhodňovala strany vládní koalice.¹²

Mezi hlavní priority současné vlády patří hospodářské oživení země. Makedonie patří k nejchudším státům Evropy, až třetina obyvatel žije pod hranicí chudoby a 30 % populace je nezaměstnaná. Stěžejní zahraničněpolitickou agendou je pak pokračování v přístupových jednáních s Evropskou unií (Makedonie získala status kandidátské země v roce 2005) a také

8 Čtyři menší strany bojkotovaly parlament již od roku 2009. Volby v Makedonii: vládnoucí strana potvrdila vítězství. EurActiv.cz [online]. 6.6.2011, 1, [cit. 2011-11-25]. Dostupný z WWW:

<<http://www.euractiv.cz/print-version/clanek/volby-v-makedonii-vladnouci-strana-potvrdila-vitezstvi-008848>>.

9 VMRO-DPMNE vedl koalici Za lepší Makedonii, která byla již v průzkumech favoritem voleb. SDSM s koalici Za vaši budoucnost vedla bývalá vicepremiérka pro evropské záležitosti Radmila Šekerinska. GAZDA, Adam. Předčasné parlamentní volby v Makedonii aneb pokračování staronové vlády [online]. E-polis.cz, 5. srpen 2011. [cit. 2011-11-25]. Dostupné z WWW: <<http://www.e-polis.cz/komparace/645-predcasne-parlamentni-volby-v-makedonii-aneb-pokracovani-staronove-vlady.html>>. ISSN 1801-1438.

10 Tamtéž.

11 Joint statement by HR/VP Catherine Ashton and Commissioner Štefan Füle on the parliamentary elections in the former Yugoslav Republic of Macedonia. 7. června 2011 [cit. 2011-11-25]. Dostupné z WWW:

<http://ec.europa.eu/commission_2010-2014/fule/headlines/news/2011/06/20110607_cs.htm>.

12 OSCE [online]. 6.6.2011 [cit. 2011-11-25]. STATEMENT OF PRELIMINARY FINDINGS AND CONCLUSIONS. Dostupné z WWW: <<http://www.osce.org/odihr/78439>>.

se Severoatlantickou aliancí. Obě jednání však stále blokuje Řecko kvůli sporu o název země.¹³

13 EurActiv.cz [online]. 6.6.2011, 1, [cit. 2011-11-25]. Dostupný z WWW: <<http://www.euractiv.cz/print-version/clanek/volby-v-makedonii-vladnouci-strana-potvrdila-vitezstvi-008848>>.